

our experience, foreigners warmly welcome such efforts as it directly helps them to adjust to a new environment. It is to our advantage that Sumy region is located in a beautiful area with deep history and culture. The city of Sumy is becoming an international city, and foreigners nowadays can be seen in almost in every corner of the city. Although local residents welcome foreigners, it is still necessary to promote intercultural exchange with a goal to benefit both local community and the cohort of international students and teachers. This will also improve the chances for our University to attract more foreign students, as well as well qualified foreign faculty to do teaching and research. This large body of foreign students in turn also helps the University financially to meet its financial obligations for day to day operation. Indeed, nowadays international teaching is becoming a profitable business, and as in every business the players meet tough competition.

Overall, Ukraine is presently becoming an international hub which is able to provide services in education and research at par with the European counterparts. With the kind assistance of the European Union, the Sumy State University and its Medical Institute are at the fore front, promising to become a leader in both research and education at the national and international levels. This will be in line with sustainable development strategies and will facilitate the path of Ukraine towards our European future.

ЗНАЧЕННЯ ВИБІРКОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОТРОФОЛОГІЯ» У ПІДГОТОВЦІ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ФАХІВЦЯ ДЛЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Тетяна Димань

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Email: tetyana.dyman@btsau.edu.ua

Представлено авторську концепцію побудови змісту навчального матеріалу і основний методологічний підхід дисципліни «Екотрофологія», об'єктом вивчення якої є стале харчування, яке характеризується низьким рівнем впливу на навколишнє природне середовище, сприяє забезпеченню продовольчої та харчової безпеки, а також здорового способу життя для нинішніх та майбутніх поколінь.

Сформульовано основні спеціальні компетентності, яких набуває здобувач вищої освіти після вивчення дисципліни, і їхню відповідність стандартам вищої освіти за трьома спеціальностями: 101 «Екологія», 181 «Харчові технології» та 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза». Зроблено висновок про значення дисципліни «Екотрофологія» для підготовки компетентісно-орієнтованого фахівця для агропродовольчого сектора економіки.

Tetyana Dyman. Importance of the selective discipline "Ecotrophology" in the preparation of a competence-oriented specialist for the Agrifood sector of Economy

It have been presented the author's concept of constructing the content of educational material and main methodological approach of the discipline "Ecotrophology" – the science of

sustainable nutrition, which is characterized by a low level of environmental impact, contributes to food safety and food security and a healthy lifestyle for present and future generations.

It have been formulated the main profesional competencies acquired by a higher education student after studying the discipline and their compliance with Higher Education Standards on three specialties: 101 "Ecology", 181 "Food Technology" and 212 "Veterinary Hygiene, Sanitation and Expertise". The conclusion about the importance of discipline "Ecotrophology" for preparation of competence-oriented specialists for agri-food sector of the economy is made.

Вступ. Сучасна ситуація розвитку вищої освіти в Україні значною мірою визначається прагненням інтегруватися у світовий освітній простір. При цьому формується низка пріоритетних напрямів, реалізація яких уможливить підготовку спеціалістів, документи про освіту яких буде визнано в інших країнах. З огляду на це, Міністерством освіти і науки України було створено освітні стандарти нового покоління, в яких поряд з вимогами Болонських угод, було збережено і пріоритети вітчизняної освіти [6].

Державні освітні стандарти передбачають обов'язкову наявність в освітніх програмах варіативної частини, яка, відповідно до закону України «Про вищу освіту» (пункт 15 частини першої статті 62), має становити не менш як 25 % загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для здобуття відповідного ступеня і кваліфікації [5].

Варіативна частина освітньої програми покликана розширювати і поглиблювати підготовку, котру визначає зміст обов'язкової частини, а також забезпечити отримання студентом додаткових компетентностей, умінь і знань, необхідних для його конкурентоздатності на ринку праці і можливості продовження навчання. Викладання дисциплін за вибором є не тільки однією із умов реалізації студентоцентризованого підходу в освітньому процесі, а й обов'язковою умовою підвищення якості підготовки фахівців [7, 8]. У багатьох освітніх програмах вибіркові освітні компоненти відіграють не менш важливу роль, ніж обов'язкові, для досягнення програмних результатів навчання.

Можливість здобувачів вищої освіти вибирати дисципліни сприяє їх активній особистій участі у формуванні своєї індивідуальної освітньої траєкторії. Вдало підібраний блок вибіркових дисциплін може мати низку значних переваг порівняно з інваріантною складовою освітньої програми – уможливує забезпечення кращого рівня засвоєння спеціальних дисциплін; освоєння суміжних програм на міждисциплінарній основі; усвідомлення можливостей і способів реалізації обраного життєвого шляху в професійній сфері; задоволення пізнавальних інтересів та індивідуалізацію пізнавального процесу; залучення студентів до дослідницької діяльності; оволодіння сучасними методами і технологіями, які формують компетентність студентів, їх професійну мобільність та конкурентоспроможність.

Для того щоб досягти зазначених можливостей, під час проєктування, розроблення чи перегляду освітньої програми необхідно враховувати вимоги ринку праці, інтереси студентів і спроможність закладу освіти транслювати досягнення науки і провідної практики. Дисципліни за вибором мають бути сформовані на основі компетентнісного підходу і спрямовані на вирішення спеціальних освітніх завдань (інформаційного, прикладного, особистісного), що забезпечують якісну підготовку фахівця. Під час вибору дисципліни студента необхідно зорієнтувати в потребах ринку праці, вимогах до якості професійної

освіти і його можливостях самореалізуватися під час вивчення курсу. Крім того, викладач зобов'язаний забезпечити вибірккову дисципліну адекватною технологією навчання.

Метою дослідження було оцінювання значення вибіркової дисципліни «екотрофологія» у підготовці компетентнісно-орієнтованого фахівця для агропродовольчого сектора економіки.

Матеріали та методи. Методологічну функцію дослідження виконували такі загальні методи пізнання, як системний аналіз та синтез, конкретизація, метод порівняльного аналізу та експертних оцінок, а також методи наукової абстракції і прогнозування.

Результати та обговорення. Враховуючи реально існуючі тенденції у розвитку вищої освіти, в Білоцерківському національному аграрному університеті було розроблено і впроваджено для викладання студентам на трьох факультетах (за спеціальностями 101 «Екологія», 181 «Харчові технології», 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза») авторський курс «Екотрофологія», одна з найважливіших цілей якого – формування екологічної свідомості у фахівців, причетних до сфери харчування людини.

Екотрофологія – наука про стале харчування, яке характеризується низьким рівнем впливу на навколишнє природне середовище, сприяє забезпеченню продовольчої та харчової безпеки, а також здорового способу життя для нинішніх та майбутніх поколінь [2]. Напрямок відомий і розвивається в основному в німецькомовних країнах (Німеччина, Австрія, Швейцарія). Це курс університетського рівня, в результаті вивчення якого здобувають кваліфікаційні рівні бакалавра та магістра.

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає робочу навчальну програму, навчальний посібник, рекомендований МОН України [4], методичні вказівки щодо виконання практичних та лабораторно-практичних робіт [3], методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи, контрольні запитання і завдання для самоконтролю засвоєння знань, тести для підсумкового контролю.

Оригінальна навчальна програма з екотрофології передбачає вивчення теоретико-концептуальних аспектів повноцінного харчування; основ фізіології харчування; якісного складу харчових продуктів; ксенобіотиків, які потрапляють у харчовий продукт із забрудненого навколишнього середовища або застосовуються людиною для стимуляції росту рослин і тварин; санітарно-гігієнічного значення їжі; основ зберігання та ідентифікації харчової продукції; шляхів оптимізації харчування людини; екологізації харчового виробництва; сучасних методів контролю безпеки і якості продовольчої сировини і харчових продуктів. Особливу увагу приділено екологічним проблемам харчування, зв'язку харчування людини з навколишнім середовищем.

З огляду на те, що питання безпечного і якісного харчування людини з мінімальним впливом на навколишнє середовище є актуальними, нами було сформульовано основні завдання, які передбачається вирішити в ході засвоєння студентами дисципліни:

- набуття теоретичних знань про стале харчування та умови його забезпечення; вплив харчування на стан здоров'я людини; чинники, що впливають на безпеку і якість харчових продуктів; шляхи оптимізації харчування населення та екологізації харчового виробництва;
- формування умінь організувати і виконати аналіз даних стосовно стану продовольчої безпеки в країні; харчового статусу людини; складу харчових продуктів;
- набуття навичок і компетентностей щодо складання добового раціону для повноцінного харчування різних категорій населення; контролю безпеки і якості

продовольчої сировини і харчових продуктів відповідно до державних стандартів, законодавчих і нормативних документів; ідентифікації екологічних ризиків провадження господарської діяльності в агропродовольчій сфері;

- формування уміння проводити науково-дослідницьку роботу і вирішувати науково-прикладні завдання в галузі екотрофології, а також презентувати результати власних теоретичних і практичних досліджень з проблем харчування.

Основний методичний підхід екотрофології – холістичний. Він обумовлює нагальну необхідність розглядати питання харчування з міждисциплінарних позицій. Екотрофологія передбачає тісне співробітництво й інтеграцію в галузі природничих наук, а також з соціологією та гуманітарними дисциплінами. Екотрофологія охоплює всю систему харчування, враховуючи його вплив на здоров'я, навколишнє середовище, соціальні та економічні аспекти життя людини. Питання необхідності холістичного підходу для подолання існуючої кризи в системі харчування і забезпечення гармонійного (сталого) розвитку суспільства обговорювали на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002).

З огляду на те, що в основу підготовки фахівців аграрної сфери покладено компетентнісний підхід, було визначено перелік спеціальних (професійних) компетентностей випускника, який освоїв вибіркову дисципліну «Екотрофологія»:

- здатність інтерпретувати і оцінювати результати аналізу даних стосовно стану продовольчої безпеки в країні, харчового статусу людини, безпеки і якості харчових продуктів;

- здатність проводити аналіз продовольчої сировини і харчових продуктів за допомогою фізико- та біохімічних методів;

- вміння складати раціони для повноцінного харчування різних категорій населення;

- здатність своєчасно виявляти недоброякісні і фальсифіковані продовольчу сировину та харчові продукти;

- вміння правильно зберігати харчову продукцію і здійснювати запобіжні заходи щодо її псування і забруднення;

- спроможність профілакувати хвороби аліментарного генезу і здійснювати заходи щодо зменшення вмісту забруднювальних речовин у складі харчового продукту;

- здатність ідентифікувати екологічні ризики від впровадження нових технологій у агропродовольчій сфері;

- здатність розробляти підходи до екологізації харчових виробництв і окремих технологічних процесів;

- готовність працювати з науковою літературою, вести пошук професійно значущої інформації, аналізувати її, формувати пропозиції для вирішення професійних завдань;

- вміння презентувати результати власних теоретичних і практичних досліджень з проблем харчування;

- спроможність і готовність здійснювати консультативну допомогу споживачам продовольчих товарів;

- здатність дотримуватися морально-етичних норм, правил і принципів біобезпеки та біоетики у процесі отримання харчових ресурсів.

Зазначені компетентності узгоджуються з низкою загальних і спеціальних компетентностей, визначених для випускників за спеціальностями «Екологія», «Харчові технології» та «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» відповідними стандартами вищої

освіти, причому як для першого (бакалаврського), так і другого (магістерського) рівнів. Зокрема, відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю «Екологія», екотрофологія як міждисциплінарна наука здатна брати участь у формуванні таких спеціальних компетентностей бакалавра, як K18 – здатність до оцінювання впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю; K22 – здатність до участі в розробленні системи управління та поведіння з відходами виробництва та споживання; K24 – здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування [9]; магістра – K10 – здатність застосовувати міждисциплінарні підходи під час критичного осмислення екологічних проблем [10].

За спеціальністю «Харчові технології» дисципліна «екотрофологія» спроможна формувати компетентності K18 – здатність забезпечувати якість і безпеку продукції на основі відповідних стандартів та у межах систем управління безпечністю харчових продуктів під час їх виробництва і реалізації; K22 – здатність проводити дослідження в умовах спеціалізованих лабораторій для вирішення прикладних задач; K26 – здатність формувати комунікаційну стратегію в галузі харчових технологій, вести професійну дискусію [11].

Вивчення екотрофології сприятиме також формуванню таких компетентностей магістра з ветеринарної гігієни, санітарії і експертизи, як 1 – здатність аналізувати загальні принципи, які застосовують до харчових продуктів і кормів загалом та безпечності харчових продуктів і кормів зокрема, на національному рівні та на рівні Європейського співтовариства; 2 – здатність застосовувати методики роботи з національними і міжнародними нормативно-правовими актами, науковими працями, методичними розробками, рекомендаціями, інструкціями тощо у професійній діяльності; 5 – здатність досліджувати харчові продукти і корми органолептичними та інструментальними методами для визначення їх безпечності та якості; 20 – здатність дотримуватися морально-етичних норм, правил і принципів біобезпеки та біоетики під час використання у професійній діяльності різних біологічних агентів [12].

Стосовно останньої компетентності, екотрофологія розглядає численні біоетичні проблеми – прийняття реальності руйнування людиною довкілля у процесі отримання харчових ресурсів; усвідомлення себе як частинки довкілля, яка може бути хворою чи здоровою; моральні проблеми вбивства тварин для використання в їжу; використання у годівлі сільськогосподарських тварин нетрадиційних кормів (відходів м'ясокомбінатів, промислових біовиробництв, ферм, екскрементів тощо); етичність використання продуктів генної інженерії для забезпечення людства продовольством та ін. [1].

Під час розроблення методичного забезпечення вибіркової дисципліни «Екотрофологія» ми брали до уваги, відтак, намагались врахувати і уникнути типових недоліків і помилок, характерних для подібних програм, зокрема таких як невідповідність матеріалу сучасному рівню розвитку науки про харчування, дублювання основного, обов'язкового змісту дисципліни, низький рівень науковості програми.

Розроблена програма не має аналогів, в її основу покладено авторську концепцію побудови змісту навчального матеріалу. Критеріями добору матеріалу для програми дисципліни «Екотрофологія» слугували такі показники: (1) мотиваційний потенціал програми для студента (вивчення дисципліни викликає зацікавленість); (2) ступінь новизни для студентів; (3) професійна зорієнтованість; (4) чітка відповідність змісту очікуваним

результатам навчання; (5) взаємозв'язок і логічність викладення матеріалу; (6) розвивальний потенціал програми – сприяння інтелектуальному, творчому і професійному розвитку здобувача вищої освіти; (7) можливість широкого використання інноваційних педагогічних підходів, передусім методів активного навчання; (8) рівень контролюваності – конкретність результатів навчання, релевантність методів перевірки їх досягнення; (9) сталість результатів навчання (набуті у результаті вивчення дисципліни знання, уміння і навички використовуються упродовж життя, професійної діяльності); (10) реалістичність з погляду ресурсного забезпечення (наявність і доступність навчально-методичних та матеріального-технічних засобів).

Практика показала, що дисципліна за вибором «Екотрофологія» викликає зацікавленість у студентів. Під час засвоєння програми, поряд з лекціями і практичними заняттями, студенти мають можливість відвідати підприємства різних галузей харчової промисловості регіону, науково-дослідні лабораторії, виставки, зайнятися дослідницькою діяльністю. Освоєння дисципліни – це не тільки отримання нових корисних знань, а й набуття необхідних професійних навичок і якостей.

Висновки. Таким чином, дисципліна «Екотрофологія» має важливе значення для формування компетентісно-орієнтованого фахівця для агропродовольчого сектора економіки. Такий фахівець спроможний забезпечити харчування, що сприяє захисту біорізноманіття і екосистем, прийнятне в культурному сенсі, доступне і справедливе з економічної точки зору, повноцінне, безпечне і корисне для здоров'я, спрямоване на раціональне використання природних і людських ресурсів.

Література

1. Димань Т. М. Холістичний підхід екотрофології як втілення ідей біоетики. Виклики інформаційного суспільства: від біоетики до нооетики: Мат. VII Міжнарод. симпозіуму з біоетики, присвяченого пам'яті д. філос. н., проф. В. Л. Кулініченка 22–23.10.2016. К.: Графіка і дизайн, 2016. С.28–29.
2. Димань Т. М., Мазур Т. Г. Формування теоретичного каркасу екотрофології як науки про стале харчування. Шостий Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology), м. Вінниця, 20–22 вересня, 2017: Збірник наук. праць. Вінниця: ВНТУ, 2017. С. 249.
3. Димань Т. М., Мазур Т. Г., Загоруй Л. П. Методичні вказівки до проведення лабораторно-практичних і практичних занять з курсу «Екотрофологія» для студентів екологічного факультету. Біла Церква, 2011. 77 с.
4. Екотрофологія. Основи екологічно безпечного харчування: Навчальний посібник / Т. М. Димань, М. М. Барановський, Г. О. Білявський, О. В. Власенко, Л. В. Мороз. Київ: Лібра, 2006. 304 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. №37–38. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України №600 від 01 червня 2017 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>
7. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: Монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.

8. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова. За ред. В. Г. Кременя. К.: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
9. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 101 «Екологія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/101-ekologiya-magistr.pdf>
10. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 101 «Екологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/101-ekologiya-bakalavr.pdf>
11. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 181 «Харчові технології» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти/ URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/181-kharchovi-tekhnologii-bakalavr.pdf>
12. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/212-veterinarna-gigiena-sanitariya-i-ekspertiza.pdf>

**ПРОЄКТИ БЕЗРОБІТНИХ ІЗ САМОЗАЙНЯТОСТІ
ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ СИТУАЦІЇ НА РИНКУ ПРАЦІ**
Олена Жорнова, Ольга Жорнова

Київська муніципальна академія музики ім. Р.М. Глієра, Київ, Україна

Email: zhornova@ukr.net

В статті визначено функції навчання безробітних, виокремлено етапи навчання самозайнятості та описано принципи педагогічного процесу навчання самозайнятості. Показано, що розуміння сенсу відмови від схематичної типізації рольового функціонування як працівника за наймом та набуття досвіду гнучкого переходу з позиції зайнятого – на самозайнятого, пізніше – підприємця – стає мірилом якості проєкту безробітних із самозайнятості.

Olena Zhornova, Olha Zhornova. Projects of The Unemployed for Self-Employment as Labor Market Stabilization Tool

The article defines the functions of training the unemployed, highlights the stages of self-employment training and describes the principles of the pedagogical process of self-employment training. A measure of the quality of the project of the unemployed for self-employment is an understanding of the meaning of abandoning the schematic typification of role functioning as an employee and a new experience of flexible transition from the position of employed - to self-employed, later – entrepreneur.